

NO VALDES LĪDZ DALĪBNIEKU ATBILDĪBAI

DAIGA ZIVTIŅA,

ZAB “Ellex Kļaviņš” partnere,
Strīdu risināšanas prakses
grupas vadītāja

Daudziem komersantiem pazīstama vai pat pašu pieredzē bijusi situācija, kad darījuma partneris – SIA – veicis prettiesiskas darbības, radījis zaudējumus citām personām un maksātnespējas ceļā likvidēts, bet bijušajiem darījuma partneriem tā rezultātā radušies finansiāli sarežģījumi, kas kā domino efekts ietekmē nākamās darījumu partnerus un visu valsts ekonomiku kopumā.

Ilgus gadus pieņemts, ka SIA kā uzņēmējdarbības forma un tās pamatkapitāls ir stiprs mūris un aizsegs tās dalībniekiem, kas var relatīvi ērti un droši “eksperimentēt” un veikt prettiesiskas darbības, nesāņemot nelabvēlīgas sekas sankciju veidā. Amerikas Savienotajās Valstīs un vairāku Eiropas Savienības valstu praksē darbojas un tiek piemērota t.s. “korporatīvā plīvura pacelšana” (*piercing (lifting) of corporate veil*), kad par komersanta (parasti slēgtas sabiedrības, t.i., SIA) prettiesiskajām darbībām atbildību piemēro arī tās valdes locekļiem un dalībniekiem.

VALDES LOCEKĻA UN SABIEDRĪBAS DALĪBNIEKA ATBILDĪBA

Samērā nesen Latvijā praksē sāka piemērot valdes locekļu atbildības regulējumu, tostarp Komerclikumā (KL) nostiprināto principu, ka katram valdes loceklim ir jāpilda savi pienākumi kā čaklam un rūpīgam saimniekam (169.pants). Kā apliecinājums tam pieņemti vairāki augstāko instanču tiesu spriedumi, kuros detalizēti izskaidrota šī termina izpratne un saturs. Arī tiesību normu regulējums ir pilnveidots, noteikumus par valdes locekļu pienākumiem un atbildību ietverot gan Maksātnespējas likumā (72.¹pants), gan likumā “Par nodokļiem un nodevām” (60. un 62.pants).

Mazāk aktualizēts, bet Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 15.jūnija spriedumā lietā SKC-108/2017 (Spriedums) analizēts jautājums ir sabiedrības dalībnieku atbildība. Īpaša uzmanība veltīta gadījumam, kad sabiedrības dalībnieks (konkrētajā lietā dalībniekam piederēja 50% kapitāla

daļu) ir arī valdes loceklis. Spriedumā ir vairākas būtiskas atziņas, kas veido dalībnieka atbildības pamatu. Tās iekļautas Sprieduma 8.1.punkta otrajā rindkopā: “.. sabiedrības kā juridiskās personas saturu veido fiziskas personas, kuru veiktās darbības tiek piedēvētas sabiedrībai un tādēļ rada tai tiesiskas sekas. Juridiskā persona darbojas vienīgi atbilstoši tās saturu veidojošo fizisko personu gribai un mērķim, pašai tai nav spējas apzināties nedz informācijas patiesumu, nedz savu finansiālo situāciju, nedz arī savas rīcības ietekmi uz saviem civiltiesisko darījumu partneriem. Tiesiskā valstī nevar tikt akceptēta situācija, ka juridiskas personas aizsegā fiziska persona veic prettiesiskas darbības, neuzņemties atbildību par trešajām personām nodarītajiem zaudējumiem.”

Šis modelis attiecināms uz viena vai vairāku dalībnieku lomu SIA, ja visi vai kāds no dalībniekiem ir arī valdes locekļi un uzņēmumā pilnībā realizē personīgo gribu savu interešu īstenošanai. Ja SIA dalībnieku un valdes darbība notiek likumu ietvaros, nav pamata bažām par valdes locekļu vai dalībnieku individuālo atbildību. Citāda situācija ir tad, ja apkrāpti kreditori, notiek izvairīšanās no saistībām, pārkāpts likums vai pat veiktas krimināli sodāmas darbības.

ATBILDĪBAS PRIEKŠNOTEIKUMI

Analizējot iepriekš minēto, iespējams noteikt divus galvenos priekšnoteikumus dalībnieku atbildībai:

- komercsabiedrība ir tās dalībnieka vēlmju un interešu īstenošana tiešā dalībnieka ietekmē;
- komercsabiedrība nespēj izpildīt savas saistības, un dalībnieka

Jācer, ka tiesu prakses attīstība valdes locekļu un komercsabiedrību dalībnieku personīgās atbildības lietās neradīs sarežģījumus, papildu administratīvo slogu godīgiem komersantiem un tiesas šādas prasības izskatīs un analizēs, pamatojoties uz strīda ekonomisko būtību

personīgā atbildība un prasība pret dalībnieku ir vienīgais līdzeklis, lai kreditors vai cita tiesīgā persona panāktu savu likumisko interešu aizsardzību (zaudējumu atlīdzināšanu). Faktiski tie ir gadījumi, kad SIA dalībnieks izmanto komercsabiedrību kā instrumentu personīgā labuma gūšanai uz citu personu rēķina (radot zaudējumus), bet sabiedrībai nav aktīvu zaudējumu piedziņai vai tā ir maksātnespējīga, vai jau ir likvidēta.

ZAUDĒJUMU PIEDZIŅA

Lai gan Latvijas likumos, ja nav iespējama saistību izpilde vai zaudējumu piedziņa no paša parādnieka, nav tieši noteiktas tiesības vērsties pret komercsabiedrības dalībnieku, spēkā esošajos likumos, tos iztulkojot un piemērojot sistēmiski, atsevišķos gadījumos ļauts pret valdes locekļiem vērsties ar prasību par zaudējumu atlīdzināšanu, īpaši gadījumos, kad valdes locekļi ir arī dalībnieki, kas īsteno savas intereses sabiedrībā.

Civillikuma (CL) 1779.pantā noteikts, ka katram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ko viņš nodarījis ar savu darbību vai bezdarbību. Savukārt KL 222.pantā paredzēts, ka sabiedrību vada valde, savukārt KL 169.pantā noteikta valdes locekļu atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem. Šīs tiesību normas, kas interpretējamās kopā ar CL 1.pantu, kas labu ticību izvirza kā prioritāru un visiem piemērojamu pienākumu, veido pamatu valdes locekļu atbildībai, kas izriet gan no saistībām, gan par kaitējumu, kas ar neatļautu darbību izdarīts trešajai personai (Sprieduma 8.1.punkts), un potenciāli arī dalībnieka atbildībai kreditoriem. Kā secināts Spriedumā, “atbilstoši KL 1.pantam jebkuras komercdarbības veikšanas mērķis ir peļņas gūšana, savukārt par jebkādu finanšu līdzekļu izlietojumu kapitālsabiedrības gadījumā lemj tās dalībnieki, kuri arī uzskatāmi par patiesiem labuma guvējiem no veiktās komercdarbības.”

Šāda interpretācija ļauj pietuvoties sabiedrības dalībnieku personīgajai

atbildībai noteiktos gadījumos, kad, izmantojot komercsabiedrību kā aizsegu, nodarīti zaudējumi vai kaitējums trešajām personām.

Gan citu valstu tiesu atziņās, gan Spriedumā skaidri norādīts kritērijs, lai piedzītu zaudējumus no valdes locekļa, kas ir arī viens no dalībniekiem, proti, jākonstatē aktīvas, prettiesiskas darbības (piemēram, apliecinājuma (Valsts ieņēmumu dienesta izziņas) par nodokļu parāda neesamību iesniegšana). AT Sprieduma 9.punktā secinājusi, ka valdes locekļa atbildība var iestāties arī pēc tam, kad SIA likvidēta (2009.gadā) un izslēgta no Uzņēmumu reģistra.

Praksē ir situācijas, kad sabiedrības manta nodota citai saistītai sabiedrībai, lai izvairītos no uz to vērstas piedziņas vai nepieļautu tās izmantošanu kreditoru prasījumu apmierināšanai maksātnespējas lietā. Arvien biežāk valdes locekļi vai vadošie darbinieki izveido konkurējošus uzņēmumus un SIA aizsegā veic aizliegtu komercdarbību pretēji līgumā un likumā noteiktajam. Tie ir tikai piemēri, kad galvenais ieinteresētais ir dalībnieks vai patiesais labuma guvējs, kura interesēs veic šādas prettiesiskas darbības, kas rada zaudējumus citām personām.

VEIKSMĪGS SĀKUMS

Jau minētais AT Spriedums un tam sekojošais Kurzemes apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2017.gada 31.augusta spriedums par prasības apmierināšanu pret valdes locekli (kas ir arī dalībnieks) ir veiksmīgs sākums un pamats citām līdzīgām lietām, kad dalībnieki un valdes locekļi ar prettiesiskām darbībām nodara zaudējumus darījumu partneriem vai citām personām, bet komercsabiedrību iztukšo un likvidē. Vienlaikus jācer, ka tiesu prakses attīstība valdes locekļu un komercsabiedrību dalībnieku personīgās atbildības lietās neradīs sarežģījumus, papildu administratīvo slogu godīgiem komersantiem un tiesas šādas prasības izskatīs un analizēs, pamatojoties uz strīda ekonomisko būtību.